

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.V.) ÖĞRETİM METOTLARI

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Hazırlayan
Enes ESKİYAYLA

DENİZLİ, 2023

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DÖNEM PROJESİ BAŞLIĞI

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Enes ESKİYAYLA

Proje Danışmanı: Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Tezsiz Yüksek Lisans Programı: Manevi Destek ve Rehberlik

Enes ESKİYAYLA tarafından hazırlanan “**Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Öğretim Metotları**” adlı tezsiz yüksek lisans dönem projesi danışmanlığında hazırlanmış olup 15.12.2023 tarihinde son kontrolü yapılarak Pamukkale Üniversitesi İslam İlimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Manevi Destek ve Rehberlik tezsiz yüksek lisans dönem projesi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Danışman
Doc. Dr. Gencal ŞENYAYLA

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nuntarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Enes ESKİYAYLA

ÖNSÖZ

Bu çalışma Hz. Peygamber ve Gençlik Dersinde peygamberin öğretim metotlarını anlatırken bu konuyu çalışmalıyım diye bana ilham kaynağı olana akademisyen Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA hocama, Bilimsel araştırma ve yöntemleri dersinde akademik çalışma nasıl yapılır, nelere dikkat etmeli, zotero programı nasıl kullanılır, İsnad2 atıf sistemi gibi konuları öğretmek için üzerimize emeği oldukça fazla olan saygıdeğer hocam Arş. Gör. Dr. Yasin BOSTAN hocama, öğretmenliğim boyunca gençlerin sorularıyla çok karıştığım ve karşılaşacağım Ateizme ve Deizme bakış açımı genişleten Doç. Dr. İsmail ŞİMŞEK hocama, İletişim alanında ufkumu geliştiren Doç. Dr. Ali ÖNCÜ hocama ve Manevi Danışman Ve Rehberlik Dersinde bize zaman ayırıp derslerine en güzel şekilde hazırlanıp ve bizlere sunan değerli hocalarıma en kalbi şükranlarımı sunarım.

Enes ESKİYAYLA

Denizli – 2023

ÖZET

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Tezsiz Yüksek Lisans Proje Özeti

Projenin Başlığı: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Öğretim Metotları	
Projeyi Hazırlayan: Enes ESKİYAYLA	Danışmanı: Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA
Kabul Tarihi: 15.12.2023	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 29
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri	Programı: Manevi Destek ve Rehberlik
<p>Eğitim, Hz. Adem'den bu güne kadar değerini kaybetmemiş ve kıyamete kadar hiç kaybetmeyecek bir olgudur. Eğitim Hz. Adem'in isimleri öğrenmesiyle başlar ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) döneminde doruk noktasına ulaşır. Peygamberler ve Allah Rasül'ü (s.a.v.) bu eğitimi bizzat ilahi kanalla almışlardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) cehalet dönemi dediğimiz insani değerlerden uzak bir zamanda insanca yaşamının en ince noktalarına kadar öğretmiştir. Öyle ki kendisi Ümmi (okur-yazar olmayan) bir peygamberdir. Günümüzde okur-yazar olmayan insanları cahil gözüyle baktığımızı düşündüğümüzde Hz. Peygamberin (s.a.v.) nasıl büyük bir iş başardığını görmekteyiz. Bu çalışmamız da bu büyük işi başaran Hz. Peygamberin (s.a.v.) uyguladığı öğretim metotlarını aktarmaya çalışacağız. Bunu aktarmadan önce bir eğitimcide bulunması gerek hasletlere ve bu hasletlerden hangileri Hz. Peygamber (s.a.v.) de mevcut onlara değineceğiz.</p> <p>Çalışmamızın amacı modernizmin dayattığı eğitim anlayışı ve bu anlayışta kullanılan eğitim metotların, Hz. Peygamberin (s.a.v.) uyguladığı eğitim metotlarını karşılaştırmak, benzer farklı yönlerini ortaya çıkartmaktır.</p> <p>Çalışma iki bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde Eğitimci olarak Hz. Peygamberin (s.a.v.) eğitimci özelliklerini, ikinci bölümde uyguladığı öğretim metotlarını kısaca anlatacağız.</p>	
Anahtar Kelimeler: Eğitim, Öğretim, Metot, Hz. Peygamber.	

ABSTRACT

Pamukkale University Institute of Islamic Sciences

Abstract of Master Thesis

Title of the Project: Hz. Prophet's teaching methods	
Author: Enes ESKİYAYLA	Supervisor: Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA
Date: 15.12.2023	Nu. of pages: vii (pre text) + 29
Department: Philosophy And Religion	Subfield: Moral Support And Guidance
<p>Education The first human being and the first Prophet Hz. It is a phenomenon that has not lost its value since Adam until today and will never lose it until the apocalypse. Hz. It begins with Adam learning the names. (al-Baqara 2/31) Hz. It reached its peak during the time of the Prophet (s.a.v). The prophets and the Messenger of Allah (s.a.v) received this education through divine channels. Hz. The Prophet (s.a.v) taught us the finer points of living humanely in a time far from human values, which we call the period of ignorance. So much so that he is an Ummi (illiterate) prophet. When we think that today we view illiterate people as ignorant, Hz. We see what a great job the Prophet (s.a.v) accomplished. In this study, we focus on the Prophet Muhammad who accomplished this great work. We will try to convey the teaching methods applied by the Prophe(s.a.v). Before conveying this, the characteristics that an educator should have and which of these characteristics are Hz. The Prophet (s.a.v) is also present and we will mention them.</p> <p>The aim of our study is the understanding of education imposed by modernism and the educational methods used in this understanding, Hz. Comparing the education methods applied by the Prophet (s.a.v) is to reveal their similar and different aspects.</p> <p>The study will consist of two parts. In the first part, Hz. as Educator. We will briefly explain the educator characteristics of the Prophet (s.a.v) and the teaching methods he applied in the second chapter.</p>	
Keywords: Education, Teaching, Method, Prophet.	

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
GİRİŞ.....	1
I. Araştırmanın Konusu ve Amacı	1
II. Araştırmanın Kaynakları, Yöntemi ve Literatür Kritiği.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM (BİR EĞİTİMCİDE BULUNAN ÖZELLİKLER VE HZ. PEYGAMBER (S.A.V) EĞİTİMCİ YÖNÜ).....	4
1.1.İletişim.....	4
1.2.Sürekli Gelişim.....	5
1.3.İşbirliği	6
1.4.Karar Alma	6
1.5.Kararlılık	6
1.6.İnsan İlişkileri.....	7
1.7.Yetkilendirme.....	7
1.8.Liderlik.....	8
İKİNCİ BÖLÜM (HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.V.) ÖĞRETİM METOTLARI)	9
2.1. Takrir Metodu	9
2.1.1. Hz. Peygamber'in Konuşma Üslubu	10
2.1.1.1. Hz. Peygamber'in Tane Tane Konuşması.....	10
2.1.1.2. Sade ve Rahat Konuşması	11
2.1.1.3. Özlü Konuşması	11
2.1.1.4. Tesirli Konuşması.....	12
2.1.2. Hz. Peygamber'in Beden Dili.....	12
2.1.2.1. Hz. Peygamber'in Yüz İfadeleri.....	13
2.1.2.2.Ellerini Dikkat Çekmek İçin Kullanması	13
2.1.2.3. Çizgi Çizerek Anlatması	14
2.1.2.4. Önemli Bir şey Anlatırken Oturuş Şeklini Değiştirmesi.....	15
2.1.3. Tek Tek Anlatacağı Şeyleri Özetle Söylemesi Daha Sonra Bunları Açıklaması	15
2.2. Gösterip Yaptırma Metodu	16
2.2.1. Namazın Kılınışını Gösterip Yapma	16
2.2.2. Haccın Yapılışını Gösterip Yapma	17
2.2.4. Koyunun Nasıl Yüzdüğünü Gösterip Yapma	18
2.3. Hikâye (Kıssa) Anlatarak Öğretim Metodu	19
2.3.1. İsrâiloğulları'nın Kıssalarını Anlatması	20
2.3.2. İbretlik Kıssalar Anlatması	20
2.3.3. Kediye Eziyet Eden Kadının Cezasını Anlatması	21

2.3.4.Köpeğe İyilik Yapanın Affedilme Kıssası.....	21
2.4. Soru Cevap Metodu.....	22
2.4.1. Ashab Sormadan Anlatması	22
2.4.2. Soru Soranın Sorusuna Cevap Vermesi.....	23
2.4.3. Soru Soranın Sorusundan Fazlasıyla Cevap Vermesi	23
2.4.4. Soru Soranın Sorunu Başka Bir Yöne Çekmesi	24
2.5. Tedricilik Metodu.....	24
2.5.1. Mevzuya Önemli Olandan Başlaması	25
2.5.2.Kolaydan Zora Doğru Öğretmesi	25
SONUÇ	27
KAYNAKÇA.....	28

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

a.s.	: aleyhi's-selâm
s.a.v	: sallallahü aleyhi's-selam
H.z.	: hazreti
bk.	: bakınız
bs.	: baskı, basım
c.	: cilt
çev.	: çeviren
ed.	: editör
b.	: bin, ibn (oğlu)
TDK	: Türk Dil Kurumu
m.	: Miladî
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
ö.	: ölümü
s.	: sayfa, sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: tahkik
ts.	: tarih yok
vb.	: ve benzeri
yy.	: yayın yılı

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Allah Rasülü'nün (s.a.v.) en önemli görevlerinden birisi hiç kuşkusuz eğitimidir. O Ümmi¹ bir peygamber olmasıyla bilinen ve eğitime çok değer veren bir karakterdi. Öyle ki İslam tarihinin ilk üniversitesi kabul edilen Ashâb-ı Suffe² bizzat kendi tedrisatından geçiyordu. İşte Hz. Peygamberin bu eğitmenliği ve eğitim de kullandığı öğretim metotları araştırmanın konusu olmaktadır.

Hız. Peygamber ilahi kaynakla eğitimini almıştır. Allah Onu bizzat vahiyle eğitmiştir. Bu eğitimini tamamlarken kendisi de tebliğ vazifesini yerine getirirken iyi bir insan, iyi bir Müslüman, iyi bir kul nasıl olur bizlere öğretmiştir.

Resûlullah (s.a.v.) bu eğitmenliğinde sahabeyi nasıl eğitmiştir, onları eğitirken hangi teknikleri ve yöntemleri kullanmıştır bu bitirme ödevinde bunların cevabını vermeye çalışılmıştır. Çalışmamızda bu alanda yazılmış kitap ve makalelerden yararlanılmıştır.

Çalışmanın amacı Hız. Peygamberin (s.a.v.) eğitimci yönünü tekrardan gözler önüne sermek ve ülkemizde uygulanan eğitim modellerinde uygulanan öğretim metotlarını Hız. Peygamberin öğretim metotlarında benzer ve farklılıklarını ortaya koymaktır.

Bir diğer amaç eğitimci olan kişilerin en değerli insanın eğitimci özelliğini kendileri nispetinde kendileri için almalarını hedeflemektir.

II. Araştırmanın Kaynakları, Yöntemi ve Literatür Kritiği

Çalışmamızda istifade edilen kaynaklar şu şekildedir.

Kur'an-ı Kerim, dinin temel kaynağı, anayasamız konunun gerektirdiğinde ilk baktığımız yerdir.

Hadis; Çalışmamız Hız. Peygamberin öğretim metotları olduğu için onun sözlerine yer verdiğimiz hadisler ve bu hadislerin geçtiği *Kütüb-i Sitte* olarak bilinen Muhammed b. İsmail el-Buhari³ ve Müslim b. Haccâc⁴'ın *Sahih* 'lerinden, Muhammed b. İsa et-

¹ el-Ankebût 29/48.

² Mustafa Baktır, "Suffe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 469.

³ M. Yaşar Kandemir, "el-Câmiu's-Sahih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/114.

⁴ M. Yaşar Kandemir, "el-Câmiu's-Sahih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/124.

Tirmizî, Ebû Davud Süleyman b. Es'as, Ebû Abdullah ibn Mâce, Ahmed b. Şuayb en-Nesâî'nin *Sünen* 'lerinden yararlanılmıştır.

Din öğretimi ve Hz. Peygamberin eğitim veya kaldırdım öğretimle ilgili metotları için yararlanılmış kaynaklar; Süleyman Akyürek *Din Öğretimi*,⁵ Mehmet Zeki Aydın *Din Öğretiminde Yöntemler*,⁶ Mehmet Faruk Bayraktar *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*,⁷ Mustafa Öcal *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*,⁸ Abdullah Özbek *Bir eğitimci olarak Hz. Muhammed*, Nazif Yılmaz *Peygamber Efendimiz'in öğretim ilke ve Yöntemleri*,⁹ Suat Demirtaş *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*,¹⁰ Abdulfettâh Ebû Gudde *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*.¹¹

Eğitim alanında yazılmış çeşitli eserler ve kavramlarla ilgili maddeleri *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* ' den faydalanılmıştır.

Yöntem için; önce konu üzerinde düşünülmüş ve Hz. Peygamberden daha güzel öğretici olmadığından konu tespitinin onun eğitimden uyguladığı metotlar seçilmiştir. Bu konu ile ilgili yapılan literatür taramasında aslında çok fazla bu konu çalışıldığı tespit edilmiştir. Bizde bu eserler ışığında Allah Resûlü'nün öğretim metotlarını ilgili olabilecek maddeleri çıkardık.

Çalışma iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda bir eğitimcide bulunması gereken özellikler anlatılmıştır. Bu özellikler Hz. Peygamber'e bakan yönü zikredilmiştir. İkinci kısımda ise Hz. Peygamber'in uyguladığı öğretim metotların en bilindikleri ve bu metotların çağdaş eğitim modeline göre yansıyan yüzüne değinilmiştir.

Literatür taraması yapıldığında Hz. Peygamberin eğitime verdiği önem gözler önüne serilmektedir. Günümüzün en büyük problemi yıllarca okullarda okuyan insanların bir şeyler öğrenip ahlaki erdemlerden uzak olmalarıdır. Mesela çok iyi doktor olan biri iyi bir insan olamayabiliyor veya çok iyi mühendis ama insan mühendisliği konusunda kendisi sınıfta kalabilir durumda olabiliyor. Hz. Peygamber insan mühendisliği konusunda küçük büyük, zengin fakir, soylu köle demeden herkesi ilmek ilmek işlemiştir.

⁵ Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022).

⁶ Mehmet Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022).

⁷ Mehmet Faruk Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2023).

⁸ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2013).

⁹ Abdullah Özbek, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed* (Konya: Esra Yayınları, ts.).

¹⁰ Suat Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri* (İstanbul: Nizamiye Akademi, 2022).

¹¹ Abdulfettâh Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, çev. Enbiya Yıldırım (Ankara: OTTO, 2018).

Taramalardan çıkardığım sonuç çalışmalar Hz. Peygamber'in sadece eğitimci yönünü, sadece gençlerin eğitimini, sadece eğitim metotlarına değinilmiş. Günümüz eğitim öğretimde uygulanan metotların Hz. Peygamber'in metotları ile benzerlikleri, günümüzdeki öğretim metotların eksik yönlerini veya Nebi bu metotları nasıl uyguluyordu ki (değinilecek metotların çoğu çağdaş öğretim metotları olarak bilinmektedir). Yapılan bu çalışmamızda bunları cevaplamaya çalışacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM **(BİR EĞİTİMCİDE BULUNAN ÖZELLİKLER VE HZ. PEYGAMBER (S.A.V)** **EĞİTİMCİ YÖNÜ)**

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) hayatına baktığımızda kendisinin peygamberlik vazifesinin dışında Onun iyi bir eş, iyi bir baba, iyi bir dost, iyi bir aile reisi, iyi bir tüccar vb. iyi olan her hasletin kendisinde barındırdığını görmekteyiz. İyi bir eğitmen nasıl olmalıdır diye yapılan bir araştırmada¹² bir eğitimcide bulunması gereken özelliklerin çoğu Peygamber efendimizde bulunduğunu görmekteyiz. Bu özelliklerin bazıları şunlardır. İletişim, sürekli gelişim, işbirliği, karar alma, kararlılık, insan ilişkileri, yetkilendirme, liderlik.¹³

1.1.İletişim

İletişimin tanımını TDK'ya göre; Duygu, düşünce veya bilgilerin zihne gelebilecek her şekilde diğer inşalara aktarılması ; bildirişim, haberleşme, komünikasyon.¹⁴

Bilgilerin açık ve özlü bir şekilde aktarılması, kendini iyi ifade etme, başkalarını dinleme ve diğerlerinin iletilen bilgileri anlamasını sağlama becerisidir. Bu yetkinlik, adeta tek başına eğiticiyi tanımlamaktadır.¹⁵

İletişim iyi bir eğitici olmak için olmazsa olmazların başında gelir Hız. Peygamber iletişim konusunda çok üst düzeyde olan bir hatiptir.

Bilgileri açık ve özlü anlatması bakımından; Hız. Peygamber (s.a.v.) anlatmak istediğin bir şey olduğunda konuşma üslubu tane tane açık anlaşılır olurdu.¹⁶ Hız. Aişe'den gelen bir rivayette;

“Kuşkusuz Nebi (s.a.v.) bir söz söylediği zaman kelimeleri sayan bir kimse onun sözlerini saymak isteseydi muhakkak sayabilirdi.”¹⁷

¹² Serdarhan Musa Taşkaya, “Nitelikli Bir Öğretmende Bulunması Gereken Özelliklerin Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre İncelenmesi”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/33 (01 Aralık 2012), 288.

¹³ İsmet Barutçugil, *Eğiticinin Eğitimi / Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi* (İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 2002), 97-100.

¹⁴ “İletişim ne demek TDK Sözlük Anlamı” (Erişim 01 Aralık 2023).

¹⁵ Barutçugil, *Eğiticinin Eğitimi / Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi*, 98.

¹⁶ Veysel Özdemir, *Hız. Muhammed'in Örnek Liderliği* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2014), 52; Suat Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri* (İstanbul: Nizamiye Akademi, 2022), 79.

¹⁷ Ebû ' Abdullâh Muhammed b. İsmâ' il b. İbrâhîm el-Buhâri el-Buhâri, *Şahîhu'l-Buhâri*, thk. Muştafa Dîb el-Bugâ (Dımaşk: Dâru İbn Keşîr; Dâru'l-Yemâme, 1414/1993), "Menâkib", 13.

O konuştuğunda özlü sözlü idi. Zaten kendisinin sıfatlarından olan Cevâmiu'l kelimdir. Cevâmiu'l kelimden murat, az sözle çok şeyler anlatmasıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.) hadislerinde de veciz kelimeler çokça yer vermiştir.¹⁸

Kendini ifade etme bakımından; Allah Resûlü (s.a.v.) kendisini ifade ederken sade dilli, rahat konuşurdu. Dinleyiciyi etkiler tesirli konuşmasını iyi bilirdi. Ebû Bekir'in kızı Esma'dan nakledilen bir hadiste;

“Resûllullah (s.a.v.) (hutbe vermek için) hatip olarak kalktı ve kişinin kabirde tabi tutulacağı kabir fitnesini (azabını) zikretti. Allah Resûlü kabir hallerini böyle (tafsilatıyla) anlatınca Müslümanlar feryatla ağlaştılar.”¹⁹

Eğitici bir şey anlatmak istediğinde özgüvenli olursa kendisini daha iyi anlatabilir. Konuya ne kadar hakimse o konu hakkında daha tesirli konuşabilir. İşte bu hadis Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kendini ifade etme bakımından bu yönünü gözler önüne sermektedir.

Başkalarını dinleme bakımından; O karşısındaki insanları canı gönülden dinledi. Empati yapar, karşısındakinin halini anlardı. Öyle ki bedevilerden bir Arap huzuruna girdiğinde Allah Resûlü'nün heybetinden titremişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) “Sakin ol! Ben Mekke'de güneşte kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum.” buyurmuştur.²⁰

1.2.Süreklî Gelişim

İyi bir eğitimci her daim kendisini geliştirme çabası içinde olmalıdır. Kendisini tam gören eksiktir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) küçük yaşlarda yetim ve öksüz kaldı.²¹ Böyle bir çocuğun kişisel gelişimi düşünüldüğünde beklentiye girmemek gerekir. Ancak özel biri ise kendisini süreklî geliştirebilir. Hz. Peygamber (s.a.v.) yeryüzünün en özel insan olarak kendisini her daim geliştirmiştir. Küçük yaşlarda çobanlık yapıp, amcasının Şam'a giden kervanına katılmıştır.²² Gençlik dönemlerinde ticari hayatını devam ettirmiş ilk vahye kadar çevresi tarafından dürüst, güvenilir tanınan birisi olmuştur.²³ Vahiyle beraber bu

¹⁸ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 90.

¹⁹ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 99.

²⁰ Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, 47.

²¹ Celaleddin Vatandaş, *Hz. Muhammed'in hayatı ve İslam daveti* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2009), 26.

²² Vatandaş, *Hz. Muhammed'in hayatı ve İslam daveti*, 1/33.

²³ Vatandaş, *Hz. Muhammed'in hayatı ve İslam daveti*, 1/44.

gelişim durmaksızın artmaya devam etti. Aslında Allah Hz. Peygamber'i çocukluğundan itibaren himayesi altına almış ve vahye hazırlamıştır.

1.3.İşbirliği

İş birliği, takım içindeki bireylere ve katılımcılara destek sağlamak için etkileşimli ilişkiler oluşturmayı içeren kaynakları ve bilgileri paylaşmaktır.²⁴

Allah Resûlü (s.a.v.) eğitimci yönünün iş birliğine bakan kısmında Medine'ye hicret ettikten sonra Mescid-i Nebi'den savaşımlara kadar Ashab ile iş birliğinde olmuştur. Mescid'in inşasında onlarla beraber çalışmıştır. Taşımanın zor olduğu en ağır kerpiçleri taşımıştır.²⁵ İş birliği konusunda kendisi rol model olmuştur.

1.4.Karar Alma

Farklı eylem planlarını değerlendirdikten ve üzerine düşündükten sonra, sağlam ve mantıklı kararlar verebilme yeteneğine sahiptir. Eğitici, eğitim sürecinin hemen her aşamasında çeşitli kararlar almak ve uygulamak durumundadır.²⁶

Allah Resûlü (s.a.v.) istişareye önem veren aldığı kararların nebevi yönü yoksa ilgili konuda bilgili olan kişilerle mutlaka konuşur ve en doğru kararı alırdı. Bedir savaşında savaş alanını gezerken Savaş teknik ve taktiklerini iyi bilen Müslümanlarla savaşın seyri hakkında konuşup bir taktik geliştirmeye çalıştılar. Nere de durulacağına, nereden saldırılacağına beraber karar verdiler.²⁷

1.5.Kararlılık

Tereddütte düşmeksizin kararlarını uygulamak ve başkaları tarafından ileri sürülen itirazları güvenli bir şekilde yanıtlamak anlamına gelen bu yetkinlik bir eğitici için oldukça büyük bir önem taşır. Katılımcılar, eğiticinin söylediklerini yapan, sözünü tutan ve kararlılık gösteren bir kişi olması durumunda ona saygı ve güven duyarlar.²⁸

²⁴ Barutçugil, *Eğitiminin Eğitimi / Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi*, 98.

²⁵ Vatandaş, *Hz. Muhammed'in hayatı ve İslam daveti*, 2/37.

²⁶ Barutçugil, *Eğitiminin Eğitimi / Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi*, 98.

²⁷ Vatandaş, *Hz. Muhammed'in hayatı ve İslam daveti*, 2/106.

²⁸ Barutçugil, *Eğitiminin Eğitimi / Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi*, 98.

Hız. Peygamber'in kararlılığı konusunda hak davasının peşinden giderken Mekkeli Müşriklerin davasından vazgeçmesi karşılığında yaptıkları tekliflere vermiş olduğu cevaptır. "Vallahi güneşi sağ elime ayı sol elime verseler yine davamdan vazgeçmem."²⁹

1.6. İnsan İlişkileri

Bu yetkinliğe sahip bir kişi diğer insanların duygu düşünce ve tutumlarına karşı hassasiyet gösterir. İnsanlarla pozitif ilişkiler kurar ve kurmuş olduğu bu pozitif ilişkileri devam ettirir. Bir eğitici için bu yetkinlik olmazsa olmaz bir nitelik taşımaktadır.³⁰

Hız. Peygamberin inşa ettiği topluluk güven topluluğu idi. O herkesle güven üzerine ilişkiler kurardı. "Bizi aldatan bizden değildir."³¹ buyurması bunun en aşikâr örneğidir. İnsani ilişkilerde zengin fakir, kadın erkek, çocuk yaşlı demeden herkesle iyi ilişkiler kuruyordu. Medine sokaklarında çocuklarla oyunlar oynayan,³² kadınların ricası üzerine onlara özel sohbet meclisi kuran,³³ anam babam sana feda olsun dedirtecek kadar çok sevilen bir karakterdi. İnsani ilişkileri kendisinin bu kadar çok sevilip sayılmasının temel faktörlerinden biridir. İyi bir eğitimcide olması gerektiği gibi.

1.7. Yetkilendirme

Bir konu üzerinde beraber çalıştığı insanları, onların yapmış oldukları işler ve bir konuyla ilgili vermiş oldukları kararlar üzerinde sorumluluk almaya özendirir, bireyleri güçlendirir ve onları destekler.³⁴

Hız. Peygamber (s.a.v.) yetkilendirme konusunda en cesur karakterlerden biridir. İslam'ın ilk öğretmeni sayılan Mus'ab b. Umeyr'dir. O, Mekke'nin en güzel ve en pahalı elbiselerini giyen, en yakışıklı delikanlısıydı. Anne babası Müslüman olduğu için onu hapsedtiler ve yolundan dönmesi için türlü baskılar yaptılar, fakat o dininden dönmedi. Hız. Peygamber bu genç sahâbiyi Medine'ye İslam'ı anlatması için gönderdi.³⁵

²⁹ Ebû Muhammed 'Abdumelik b. Hişâm el-Himyârî İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk. Tâhâ 'Abdurra'ûf Sa'd (b.y.: Şirketu't-Tıbbâ'ati'l-Fenniyyeti'l-Muttahide, ts.), 1/266.

³⁰ Barutçugil, *Eğitimin Eğitimi / Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi*, 99.

³¹ Ebû'l-Hasen Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbüri Muslim, *Şahîhu Muslim*, thk. Muhammed Fuâd 'Abdulbâki (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 1374/1955), "İman", 164.

³² Nebi Bozkurt, "Oyun", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/15.

³³ Buhâri, "İlim", 36.

³⁴ Barutçugil, *Eğitimin Eğitimi / Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi*, 100.

³⁵ Hüseyin Algül, "Mus'ab b. Umeyr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/226.

Yine küçük yaşta gözlerini kaybetmiş veya doğuştan görme yeteneği olmayan İbn Ümmü Mektûm, kendisine on üç farklı durumda Allah Resûlü ona vekâlet verilerek cemaate namaz kıldırdı..³⁶

Yetkilendirme konusunda Allah Resûlü (s.a.v.) yaşa, bedensel bir kusura bakmadan layık olduğunu düşündüğü, verdiği görevi hakkıyla yerine getirebilecek kişileri seçmiştir.

1.8.Liderlik

Lider bir yol göstericidir. Toplum için ilham verici ve değişimi kolaylaştırıcı rolü oynayandır.³⁷

Allah'ın peygamberleri insanlar içerisinde seçilmiş özel kişilerdir. Milyarlarca insan içerisinde seçilmeleri elbette onların liderlik vasıflarına sahip olması elzemdir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) liderlik yönü her alanda ön planda idi. O ordusuna komutan, ehline baba, Ashabına imamdı. Hz. Peygamber (s.a.v.) “*Hepiniz çobansız, hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz.*”³⁸ diye buyuran, her bir ferdin liderlik vasfının belli oranda ortaya çıkmasını isteyen bir yol gösterici. Balık tutup veren değil balık tutmayı öğretendir.

³⁶ Abdullah Aydın, “İbn Ümmü Mektûm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999).

³⁷ Barutçugil, *Eğitiminin Eğitimi / Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi*, 100.

³⁸ Buhâri, “Cum’a”, 11.

İKİNCİ BÖLÜM (HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.V.) ÖĞRETİM METOTLARI)

Bu bölümde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) en bilindik öğretim metotlarına yer verilecektir.

2.1. Takrir Metodu

Günümüz eğitim kitaplarında takrir metodu hakkında çok yönlü tarifler yapılmıştır. Bu metot en çok kullanılan metot olduğu kuşku götürmez bir gerçektir.³⁹ Takrir metodu en eski,⁴⁰ en etkili,⁴¹ en çok kullanılan⁴² yöntemlerden biridir. Okullarda en aktif şekilde uzun yıllar kullanılmış bir yöntemdir.⁴³ Kısaca takrir metodu, sunuş yoluyla öğrenme stratejisine dayanır, öğretmen etkin öğrenci pasif olduğu düz anlatım ve aktarıma yöntemi olarak tarif edenler ve öğretmenin aktif, öğrencinin pasif olması sebebiyle bu metodu eleştirenler vardır.⁴⁴ Ancak takrir metodunun sadece anlatma olmadığını, anlatmanın takririn bir kısmı olduğunu, aslında takrir metodunun bir açıklama yöntemi olduğunu⁴⁵ yerinde ve etkili bir biçimde kullanıldığında olumlu dönütler elde edilebileceği düşünülen kişiler de bulunmaktadır.⁴⁶

Eğitimcilerin bakış açısına göre, takrir metodu, öğretmen tarafından bir konunun düzenli bir şekilde öğrencilere aktarılma yöntemidir.⁴⁷ Anlatılacak olan konuların yeterince açık olmayan, öğrencilerin rahatça anlayamayacağı kısımların, olayların veya kavramların, sebep sonuç içerisinde anlaşılmasını sağlamaktır.⁴⁸

Hz. Peygamber (s.a.v.) sahabeyi eğitirken en çok kullandığı öğretim metodu takrirdir. Zira kendisine indirilen vahyi, kitabı ve hikmeti insanlara açıklaması için en uygun metottur.⁴⁹

³⁹ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 77.

⁴⁰ Özbek, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, 125; Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, 176.

⁴¹ Akyürek, *Din Öğretimi*, 126.

⁴² Akyürek, *Din Öğretimi*, 125.

⁴³ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 125.

⁴⁴ Mehmet Nuri Gömleksiz, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (Elazığ: Asos Yayınevi, 2020), 90.

⁴⁵ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 125.

⁴⁶ Akyürek, *Din Öğretimi*, 125; Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 77.

⁴⁷ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 125.

⁴⁸ Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 90.

⁴⁹ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 78.

Bu metodu kullanan eğitimci anlattığı bir şeyde monotonluktan kaçması için yapması gereken bazı şeyler vardır. Allah Resûlü (s.a.v.) takrir metoduyla kullandığı yöntemler şu şekildedir.

2.1.1. Hz. Peygamber'in Konuşma Üslubu

Ne anlattıysan anlat karşındakinin anladığı kadarsın. Hz. Peygamber bunu çok iyi biliyordu. O konuşurken konuştuğunda tane tane konuşan, sade ve rahat konuşan, Özlü konuşan, Tesirli konuşandı.⁵⁰

2.1.1.1. Hz. Peygamber'in Tane Tane Konuşması

Eğitimde takrir metodu kullanılırken ya da bir şeyi anlatırken dikkat edilecek en önemli konulardan bir diğeri, anlaşılır bir şekilde tane tane anlatmaktır.⁵¹ Günümüz eğitimcileri de bir konu anlatırken yavaş yavaş tane tane ama canlı konuşulması gerektiğini söylemişlerdir.⁵²

Hz. Peygamber'in konuşmasının içinde geçen kelimeleri bir kimse saymak istese sayabilirdi. Allah Resûlü'nün konuşması, okuması tane tane ve anlaşılırdı.⁵³

Hz. Âişe'den konuyla ilgili bir rivayette:

“Kuşkusuz Nebî (s.a.v.), bir söz söylediği zaman kelimeleri sayan bir kimse onun sözlerini saymak isteseydi muhakkak sayabilirdi.”⁵⁴

Ne konuştuğunu anlaşılmayacak derecede hızlı konuşan biri anlatmak istediklerini ne kadar anlatsa da karşı da bulunan alıcı o derecede istifade edemeyebilir. Hz. Peygamber (s.a.v.) anlatmak istediklerini tane tane kelimeler anlaşılacak şekilde konuşarak anlatmıştır.⁵⁵

⁵⁰ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 79-100.

⁵¹ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 80.

⁵² Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 206.

⁵³ Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed el-'Askalânî İbn Hacer el-'Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Şahîh el-Buhâri*, thk. Muhibbuddîn el-Ĥaĥîb (Beirut: Dâru'l-Ma'rife, 1379/1959), 6/578.

⁵⁴ Buhâri, “Menâkıb”, 23.

⁵⁵ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 80.

2.1.1.2. Sade ve Rahat Konuşması

Günümüz eğitimcilerin dersi anlatırken sade anlaşılır bir şekilde anlatması ve zor kelimeleri seçmemesi gerektiğini söylemişlerdir.⁵⁶

Hz. Peygamber (s.a.v.) kısa, manası anlaşılır sözlerle konuşur, kapalı ve muğlak kelimelerle karşısındakini yormaktan sakınmıştır. O konuşmakta aceleci olmayan ve rahat konuşan biriydi.

Câbir b. Abdullah'tan nakledilen bir rivayete göre.

“Resûllullah'ın (s.a.v.) konuşmasında tertil yahut tersil vardı.”⁵⁷

“Kur'an'ı ağır ağır, tane tane oku.”⁵⁸

Tertil, Harfleri mahreçlerine riayet ederek tam çıkararak yavaş yavaş konuşmaktır. Tersil, ise kelimelere ara verecek şekilde konuşmaktır. Her iki kelime de Rasûllullah'ın (s.a.v.) kelimeleri gayet açık ne ve herkesin anlayabileceği şekilde telaffuz ettiğini ve sözleri birbirine karışmayıp tane tane konuştuğu ifade edilmektedir.⁵⁹

2.1.1.3. Özlü Konuşması

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) diğer peygamberden farklı olarak kendisine verilen bir sıfat olarak kabul edilen sıfatı Cevâmiu'l-kelim olmasıdır. Az sözle çok fazla mâna ifade etme özelliğini belirtmekte ve az da olsa câmiu'l-kelâm ve câmiu'l-kelim şekillerinde de kullanılmaktadır.⁶⁰

Ebû Hüreyre'de, Resûllullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur.

“Ben (cevâmiu'l-kelim) câmiu'l-kelim sözlerle gönderildim. Ben (düşmana) korku salmak ile yardım olundum. Ayrıca uyuduğum esnada bana yerdeki hazinelerin anahtarları getirilip elimin içine konuldu.”⁶¹

⁵⁶ Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, 179.

⁵⁷ Suleymân b. el-Eş'âş es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Muḥammed Muḥyiddîn 'Abdulḥamîd (Beyrut: el-Mektebetu'l-'Aşriyye, ts.), "Edeb", 21 .

⁵⁸ el-Müzzemmil 73/4

⁵⁹ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 87.

⁶⁰ M. Yaşar Kandemir, “Cevâmiu'l-Kelim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/440.

⁶¹ Buhâri, "Cihad", 122.

Hız. Peygamber (s.a.v.) veciz konuşmuş ve bunun daha hayırlı olduğunu buyurmuştur.⁶² Sahabe efendilerimizde bu yoldan giderek sözü fazla uzatmadan kısa öz konuşmayı tercih edip, sünneti ittiba etmişlerdir.⁶³

2.1.1.4. Tesirli Konuşması

Tesirli konuşmak için önce konuştuğuna inanmak gerekir. Resûllullah (s.a.v.) kutlu davasına hep inanmış ve bu uğurda kendisine yapılan her türlü zorluklara direnmiştir. Bu kutlu davada hakkı hakkıyla anlatmıştır. Bu anlatımlarında Ashâb-ı kirâm Onu vecdle dinlemişlerdir.⁶⁴

Ebû Bekir'in kızı Esmâ'dan şöyle bir nakil var:

*“Resûllullah (s.a.v.) (hutbe irad etmek için) kalktı ve kişinin kabirde göreceği kabir azabından bahsetti. Allah Resûlü kabir hallerini öyle ayrıntılı anlatınca Müslümanlar feryatla ağlaştılar.”*⁶⁵

Hız. Peygamber (s.a.v.) nasıl tesirli konuştuğu açıkça anlaşılmaktadır. Bununla beraber takrir yönteminin çok fazla tesir edici bir usul olduğu da ortaya konmaktadır.⁶⁶

2.1.2. Hız. Peygamber'in Beden Dili

Takrir metodunda monotonluğa kaçmamak için beden dili etkili kullanmak gerekir. Allah Resûlü (s.a.v.) bir şey anlatırken beden dilini abartıdan uzak yerli yerinde kullanmıştır.

Günümüz eğitimcileri karşında bulunan muhataplara duygu ve heyecanı verilebilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁶⁷ Öğretmenin beden dili kullanması bilgiyi aktarmasında, dinleyicilerin pasif dinlemeden aktif dinlemeye girmesinde etkilidir. Bu etkili iletişimi sağlar, dinleyicilerin dikkatini toplar ve dinleme sürelerini artırır.⁶⁸

⁶² Ebû Dâvûd, "Edeb", 94.

⁶³ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 91.

⁶⁴ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 99.

⁶⁵ Buhâri, "Cenâiz", 86.

⁶⁶ Şakir Gözütok, *Hız. Peygamber'in Hadislerinde Eğitim Metotları* (İstanbul, 2016), 184-185; Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 99.

⁶⁷ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 131.

⁶⁸ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 135-136; Akyürek, *Din Öğretimi*, 127; Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 206-207; Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 140.

2.1.2.1. Hz. Peygamber'in Yüz İfadeleri

Beden dilinde yüz mimikleri muhataba duyguları geçirmek için en önemli unsurdur. Sahabiler Allah Resûlü'nün mimiklerinden ciddiyetlerini, şakalarını, kızgınlıklarını yüz ifadelerinden anlamışlardır. O peygamberlik vasfını en güzel şekilde yerine getirmiştir. Kızması gerektiği yerlerde Allah rızası için kızmış, duygu yükünün çok olduğu yerlerde ağlamaktan çekinmemiştir. Bütün bunları yaparken yüz ifadelerini mimikleri ile muhatabına geçirmiş, muhatapları da bu samimiyetten etkilenmişlerdir.⁶⁹

İki sahih hadis kitabında geçen Adî b. Hâtim'den gelen bir rivayette Hz. Peygamber'in takrir usulü ile anlatım sırasında yüz hareketlerini ve baş hareketlerini kullandığını ifade etmektedir.⁷⁰

“Resûlullah (s.a.v.), cehennem ateşini hatırlattı, ardından yüzünü çevirdi, neredeyse ondan uzaklaşıyormuş gibi bir tavır sergiledi ve Allah'a sığınarak şöyle buyurdu: *"Yarım hurma ile bile olsa cehennemden sakının. Eğer bunu bulamazsanız, o halde güzel sözler söyleyin."*⁷¹

Allah Resûlü (s.a.v.) kızdığı zaman alnındaki damarın şişmesi,⁷² sahabenin hoşlanmadığı bir soru sorduğunda yüzünün rengi değişmesi,⁷³ Hz. Ali'ye verdiği ipek işlemeli elbiseyi Hz. Ali'nin giymesi ve bunu gören Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kızdığının Hz. Ali'nin yüzünden anlaması ve elbiseyi kesip kadınlar arasında bölüştürmesi.⁷⁴ H. Peygamber, sahabeyi öyle bir terbiye etmiştir ki bu terbiye, onun kızdığını yüzünden anlamasına ve hemen hatalarından dönmesine yetmiştir.⁷⁵

2.1.2.2. Ellerini Dikkat Çekmek İçin Kullanması

Ebû Ümâme Hz. Peygamber'den naklettiği bir rivayette Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur.

“Benim nazarımda dostlarımla en gıpta edileni malı az olan, namazından haz alan, Rabb'ine olan ibadetlerini en güzel şekilde ifa eden, gizli halinde de O'na itaat eden, insanlar arasında pek bilinmediği için parmakla gösterilmeyen ve kâfi gelecek kadar rızkı

⁶⁹ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 126.

⁷⁰ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 129.

⁷¹ Buhâri, "Edep", 34 ; Muslim, "Zekat", 68.

⁷² Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ et-Tirmizî, *eş-Şemâ'ilu'l-Muhammediyye* (Beyrut: y.y., ts.), 12.

⁷³ Buhâri, "İlim", 28; Muslim, "Fezâil", 138.

⁷⁴ Buhâri, "Libâs", 30.

⁷⁵ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 129.

*olup bu durumuna sabreden mümindir.” Ardından ellerini birbirine vurup dinleyenlerin dikkatini çekti ve, “Bir de ölümü çabuk, mirası ve ardından ağlayanı az olan kimsedir.”*⁷⁶

Hz. Peygamber’in ellerini birbirine vurarak sahabenin dikkatini vermesini sağlaması Nebi’nin beden dilini nasıl etkili kullandığının göstergesi durumundadır.

Hz. Peygamber’in beden dilini etkili kullandığı gösteren başka bir hadiste Hz. Ali söyle naklediyor.

“Hz. Peygamber (s.a.v.) sol eline ipek sağ eline de altın aldı. Sonra iki elleriyle yukarı kaldırdı ve “*Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haramdır, kadınlarına ise helaldir.*” buyurdu.”

Başka bir rivayette de muhatabın dikkatini çekmek için elleriyle o kişinin omuzlarını veya ellerini tutması örnek olarak verilebilir.⁷⁷

2.1.2.3. Çizgi Çizerek Anlatması

Hz. Peygamber (s.a.v.) anlatacağı bazı şeyleri çizgi çizerek anlatmıştır. Çizgi, ifade ettiği durumu temsil eder, canlandırır, kişilere doğrudan ya da dolaylı bir şekilde mesaj iletir ve ifade ettiği görüntünün ardında yatan ifadelerin bulunmasında yol gösterici bir rol oynar.⁷⁸

Abdullah b. Mes’ud’ (ra) rivayetle:

“Resûlullah (sav) bir dörtgen çizdi, ortasına bir çizgi ve bunun etrafına da birkaç kısa çizgi daha çizdi. Ardından şöyle buyurdu: “Bu dörtgen, insanı temsil eder; ortadaki çizgi, onun ömrüdür. Etrafındaki çizgiler, onun arzularını simgeler. Kısa çizgiler ise karşılaşılabileceği felaket ve musibetlerdir. Eğer bir felaket ona isabet etmezse, diğeri gelir; biri hata ederse, diğeri ona dokunur.” buyurmuştur.”⁷⁹

⁷⁶ Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ et-Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Beşşâr ‘Avvâd Ma’rûf (Beyrut: Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1998) "Zühd", 35.

⁷⁷ Buhâri, "İsti’zân", 28.

⁷⁸ Ali Arslan, “Resûlullah (Sav)’ın Anlatım Tarzında Beden Dili Unsurları: Jestler Ve Çizimler”, *Bitlis Eren Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Eylül 2014), 81-92.

⁷⁹ Buhâri, "Rikak", 5.

2.1.2.4. Önemli Bir şey Anlatırken Oturuş Şeklini Değiştirmesi

Hz. Peygamber (s.a.v.) bazen oturuşunu değiştirip sözünü tekrar eder veya konuşmaya devam ederdi. Bunu konuşmakta olduğu şeyin önemini vurgulamak için yapardı.⁸⁰

Ebû Bekra'dan gelen bir rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.):

“Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?” diye üç defa sordu Bizde:

‘Evet, haber ver, ey Allah’ın Elçisi’ dedik Resûlü Ekrem:

“Bunlar Allah’a şirk koşturmak, ana babaya itaatsizlik etmektir.” buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve *“İyi dinleyin, bir de yalan söylemektir.”* diye ekledi. Bu son cümleyi o kadar çok tekrarladı ki üzülmesini istemediğim için ‘keşke sussa’ diye geçirdim.⁸¹

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sözünü çok tekrar etmesi ve oturuşunu değiştirmesi anlattığı konunun önemini hep anlatım metoduyla vurgulamak hem de beden diliyle Ashabı konunun içine çekmektir.

2.1.3. Tek Tek Anlatacağı Şeyleri Özetle Söylemesi Daha Sonra Bunları Açıklaması

Takrir metodunda en önemli hususlardan biriside derste neler anlatacağına dair ön bir bilgilendirme yapılması gerekir. Bu bilgilendirme öğrencilerin güdülenmesi için çok önemlidir.⁸²

Hz. Peygamber (s.a.v.) tek tek anlatacağı şeyleri önce özetle söyler daha sonra bunları tek tek açıklardı. O bunu, dinleyen kimse daha iyi ezberlesin ve daha iyi anlayıp öğrensün diye yapardı.⁸³

İbn Abbâs’dan bir nakille,

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur. *“Beş şeyden önce beş şeyin kıymetini iyi bilin, İhtiyarlıktan önce gençliğin, hastalıktan önce sıhhatin, fakirlikten önce zenginliğin, meşguliyetten önce boş vakitlerin ve ölümden önce hayatın.”*⁸⁴

⁸⁰ Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, 134.

⁸¹ Buhari, *El Edebü'l Müfrefed*, çev. Mehmet Yaşar Kandemir (İstanbul: Tahlil, 2017), 1/51-52.

⁸² Hacı Ömer Beydoğan, “Öğretmenlerin Yazılı Anlatıma İlişkin Geliştirdikleri Düşünce ve Eğilimler”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13/2 (2012), 179.

⁸³ Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, 146.

⁸⁴ Buhârî, "Nikâh", 132.

2.2. Gösterip Yaptırma Metodu

Eğitim öğretimde “gösterip yaptırma” ve yaparak yaşayarak öğrenme” gibi isimlerle anılmaktadır.⁸⁵

Gösterip yaptırma metodu, bir sürecin veya araç-gerecin nasıl kullanılacağını ilk olarak göstererek açıklama, ardından alıştırma ve uygulama yaparak öğretme yöntemidir.⁸⁶

Öğrenci çoğunlukla sevdiği öğretmeni örnek alır ona benzemeye çalışır. İmam Gazali hocanın kendi nefsinin ıslah etmesi gerektiğini çünkü öğrencilerin sürekli olarak hocasını gözlemlediği ve onu dinlediğini söylemiştir. Aynı şekilde hocanın güzel gördüklerini öğrencilerin de güzel bir şekilde gördükleri, çirkin gördüklerini de çirkin olarak gördüklerini ifade etmiştir.⁸⁷

Bu metotta amaç öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesidir.⁸⁸Bu metotta öğrenci aktif öğrenen model durumundadır.⁸⁹ Hz. Peygamber’de (s.a.v.) gerekli gördüğü durumlarda kendisi bu metodu uygulamıştır.

2.2.1. Namazın Kılışını Gösterip Yapma

Ebû Hâzim b. Dînar şöyle rivayet etti:

Minberin hangi ağaçtan yapıldığında münakaşa eden bir takım kimseler, Sehl b. Sa’d es-Sâidi’ye geldiler ve ona bu meseleyi sordular. Bunun üzerine Sehl (r.a.) şöyle dedi Şüphesiz ben onun ilk konulduğu günü de gördüm Resûllullah’ın (s.a.v.) ilk defa üzerine oturduğu günü de gördüm Resûllullah (s.a.v.) Ensar kadınlarından birine -Sehl, bu kadının ismini söylemiştir: “*Marangoz kölene emret de, benim için insanlara hitap ettiğim zaman oturabileceğim, tahtalardan bir şey yapсын*” buyurdu. O kadın da kölesine emretti. O da Gabe mevkiinin ilgin ağaçlarından onu yaptı. Sonra onu getirdi. Kadın Resûllullah’a haber yolladı. O da emretti, işte şuraya konuldu. Sonra Resûllullah’ın bunun üzerinde şöyle namaz kıldığını gördüm: Resûllullah minber üzerinde tekbir aldı, sonra yine minber üzerinde iken rükûa vardı. Sonra ger geri aşağıya indi de minberin dibinde

⁸⁵ Demirtaş, *Allah Resûlü’nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 295.

⁸⁶ Meral Güven, *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme-Öğrenme Süreci*, ed. Bilal Duman (Ankara: Anı Yayıncılık, 2015), 188; Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 273.

⁸⁷ Demirtaş, *Allah Resûlü’nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 296.

⁸⁸ Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 225; Özbek, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, 215; Gözütok, *Hz. Peygamber’in Hadislerinde Eğitim Metotları*, 200.

⁸⁹ Gözütok, *Hz. Peygamber’in Hadislerinde Eğitim Metotları*, 204.

secde etti. Sonra yine minber üzerine dönüp tekrar etti. Böylece iki rekat namazı bitirince, Resûlullah insanlara döndü ve “*Ey insanlar! Bu gördüğünüz şeyleri ancak bana uymanız ve benim namazımı öğrenmeniz için yaptım.*”⁹⁰

Peygamber efendimiz (s.a.v.) arka saflarda namaz kılmakta olan cemaatin kendisini daha rahat görmeleri için minberin en üst basamağına çıkıp orada namaz kılmıştır. Yine hutbe okumak veya ilim öğreten kimsenin kendilerini rahat görmesi ve sesini daha rahat bir şekilde işitmelerini sağlamak için yüksek bir yer edinmenin güzel uygulama olduğu belirtilmiştir.⁹¹

Günümüzde kıldığımız namazların nasıl kılınacağına dair örneğini Hz. Peygamber’in gösterip yaptırma metodunu en güzel şekilde uygulamasından öğreniyoruz.

2.2.2. Haccın Yapılışını Gösterip Yapma

Hz. Peygamber (s.a.v.) Veda haccı ile ilgili rivayetlerde görüyoruz ki hemen hemen hepsi gösterip yaptırma metodunun en güzel örnekleridir. Allah Resûlü yapması gereken ibadetleri, ameli sâlihleri bizzat göstererek yapmıştır. Namaz ibadetinde olduğu gibi hac ibadetinde de kendisinden gördüğü gibi almalarını istemişlerdir. Hz. Peygamberin yaparak yaşayarak öğretme metodunu en güzel şekilde ortaya koymaktadır.⁹²

Câbir b. Abdullah’tan nakledilen bir rivayette:

“Ben, Allah’ın nebisini Kurban Bayramının birinci günü hayvanının üzerinde cemreleri taşlarken ve “*Hac ibadetlerini (benden) almahsınız! Çünkü bilmiyorum belki bu haccımdan sonra bir daha haccedemem!*” buyururken gördüm.⁹³

2.2.3. Duanın Yapılışına Dair Gösterip Yapma

Eğitim öğretim alanında öğrenci her zaman öğretmenini rol model alır. Öğretmen yaşantısını dahi düzenleme zorundadır. Sahabe efendilerimizde her alanda Nebi’yi örnek almamış onun yaşantısını tatbik etmeye çalışmışlardır.

⁹⁰ Buhâri, "Cum'a", 26.

⁹¹ Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed el-'Askalânî İbn Hacer el-'Askalânî, *Fethu'l-Bâri Şerhu Şahîh el-Buhâri*, thk. Muhibbuddîn el-Ĥaĥîb (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379/1959), 2/397-400.

⁹² Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 303.

⁹³ Müslim, "Hac", 310.

O bütün yaşantısında sahâbeye rol model olmuş ve onlara öğretmesi gerekenleri yaparak yaşayarak anlatmıştır. Yaşayan Kur'an'dı.

Dua etme konusunda Hz. Peygamber (s.a.v.) Hz. Ali'den gelen bir nakille:

"Dua, müminin silahı, dinin direği, göklerin ve yerin nurudur."⁹⁴ buyurmuştur. Her şeyde olduğu gibi nasıl dua edileceğini yaparak yaşayarak anlatmıştır.

Hz. Aişe'den gelen bir rivayette:

Resûlullah (s.a.v.) ellerini kaldırarak şöyle dua ederdi. "*Ben bir insanım, beni cezalandırma Mü'minlerden kimi incitmiş veya azarlamışsam, bunun için beni cezalandırma!*"⁹⁵

Dua ederken Nebinin ellerini kaldırması eşinin bunu rol model alıp öğrenmesi ve öğretmesi yaparak yaşayarak öğrenmenin en güzel örneklerindedir.

2.2.4. Koyunun Nasıl Yüzüldüğünü Gösterip Yapma

Ebu Said El Hudri'den gelen bir rivayette:

"Resûlullah (s.a.v.) koyunun derisini yüzen bir Ğulam'a (buluğ çağına yaklaşmış erkek çocuk) gördü; '*Biraz çekil, sana (koyunun nasıl yüzüleceğini) göstereyim*' buyurdu. Sonra elini koltuk altına kadar görünmeyecek şekilde deri ile et arasına soktu. Sonra da abdest almadan cemaatle namaz kıldırdı."⁹⁶

Hz. Peygamber (s.a.v.) genç sahabiye koyunun nasıl yüzüleceğini bizzat gösterip yaparak öğretmiştir. Bu durum eğitim açısından yaparak yaşayarak uygulandığından mevzu içselleşip hem kulağa hem görsele hitap ettiği için öğrenmeyi kolaylaştırıyor.⁹⁷

Hz. Peygamber her alanda en güzel şekilde kulluk vazifesini yerine getirmiş ashabında titizlikle yapmasını istemiştir. Öğretirken onları kontrol etmiş hataları varsa güzelce uyarmış ve mükemmel bir eğitim örneği sergilemiştir.⁹⁸

⁹⁴ Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. 'Abdullâh en-Nisâbûrî el-Hâkim, *el-Mustedrek âle's-Saḥîhayn*, thk. Muştafâ 'Abdulkâdir 'Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1411/1990), 1/492.

⁹⁵ Muslim, "Birr", 88; Ebû 'Abdullâh Ahmed b. Muḥammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Ahmed Muḥammed Şâkir (Kahire: Dâru'l-Ḥadîs, 1416/1995), 3/472.

⁹⁶ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 71.

⁹⁷ Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, 224; Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 263; Gömleksiz, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, 95.

⁹⁸ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitimi Yöntemleri*, 307.

2.3. Hikâye (Kıssa) Anlatarak Öğretim Metodu

Kıssa kelimesi sözlük “bir kimsenin izini sürmek, onun ardınca gitmek; bir kimseye haber veya sözü bildirmek” gibi manalara gelmektedir. Bir kişi ya da bir şeye ait olayları detaylı bir şekilde izleyip anlatarak, bu özelliği taşıyan bir hikayenin ifadesidir.⁹⁹

Hikâye sözlükte, “nakletmek, anlatmak, tekrar etmek ,aktarmak, , benzetmek, taklit etmek” anlamına gelir. Arap edebiyatında ise edebi tür olarak hikâye kelimesi yerine “haber söz” gibi anlamları taşıyan kıssa kavramı tercih edilmiştir.¹⁰⁰

Günümüz eğitim öğretim sisteminde kıssa/hikâye eğitimi özel bir öneme sahiptir. Güzel uygulandığında dinleyici ve öğrenciler üzerinde pek çok katkısı olduğu görülmektedir. Bu metot geçmiştem günümüze kullanılan çok etkili anlatım yöntemlerindedir. Bu metot sayesinde zor olan meseleler kolay bir şekilde anlaşılır ve zihinde daha iyi kalır.¹⁰¹

Genellikle bir toplumda okuma yazma bilmeyen kişileri eğitmenin en uygun yöntemlerinden biri hiç kuşkusuz kıssa, hikâye ile eğitimidir.¹⁰² Hz. Peygamber (s.a.v.) bu metodu yerli yerinde kullanmış vermek istediği mesajı en güzel şekilde sahabeye iletmıştır. Çünkü kıssaların psikolojik yönleri vardır. Kıssa sayesinde insanlar daha farklı bir dünyaya yolculuk ederler. Dinleyici olayları yaşıyormuş gibi hisseder, kendisini anlatılan olaylarda karakterlerin yerine koyar ve olaylardan ders çıkarır. Kıssalarda soyut kavramlar somutlaşır bilginin anlaşılması ve kalıcılığı sağlanır.¹⁰³

Kur’an-ı Kerim’de birçok yerinde kıssalara yer verilmiştir. Kur’an-ı Kerim’deki kıssaların gayesi; nübüvveti ispat etmek, Hz. Adem’den son peygambere kadar gelen bütün dinlerin İslam olduğunu anlatmak, İbrete vesile olmak, gönü pekiştirmek, nimeti hatırlamaktır.¹⁰⁴ Hz. Peygamber’de kendisine gelen vahyi, bu kıssaların detaylarını sahabilere anlatmış, bu kıssalardan ibret almalarını sağlamıştır.

Hulasa Allah Nebisini bu metotla eğitirken:

⁹⁹ İdris Şengül, “Kıssa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/498.

¹⁰⁰ Hüseyin Yazıcı, “Hikâye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/493.

¹⁰¹ Gözütok, *Hz. Peygamber’in Hadislerinde Eğitim Metotları*, 179.

¹⁰² Gözütok, *Hz. Peygamber’in Hadislerinde Eğitim Metotları*, 181.

¹⁰³ Özbek, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, 189-191.

¹⁰⁴ Suat Yıldırım, “Kur’an-ı Kerim’de Kıssalar”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (Haziran 1979), 41-46.

“(Ey Muhammed!) Peygamberlerin haberlerinden, kendileriyle senin kalbini pekiştirdiğimiz her bir haberi sana aktarıyoruz. Bunlarda, sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir.”¹⁰⁵

Hz. Peygamber’de (s.a.v.) bu metotla ashabını eğitime yoluna gitmiştir.

2.3.1. İsrâiloğulları’nın Kıssalarını Anlatması

Abdullah b. Amr’dan gelen bir rivayette:

“Allah’ın Resûlü geceleyin sabaha kadar İsrâiloğulları’nı (kıssalarını) anlatırdı. Namazı büyüğüne kadar bu sohbetten kalkmazdı.”¹⁰⁶

Allah Resûlü (s.a.v.) Medine’de ehli kitap olarak yaşayan ve onların dininin hak olmadığını bildirmek, onlardan gelecek tehlikelere önlem almak, düştükleri hatalara dostlarının da düşmesini engellemek için gazaba uğramış bir milletin¹⁰⁷ kıssalarını her fırsatta bıkmadan usanmadan anlatmıştır.

2.3.2. İbretlik Kıssalar Anlatması

Habbâb b. Eret’ten rivayet:

(İslam’ın ilk günlerinde) Resûlullah (s.a.v.), Kâbe’nin gölgesinde kaftanını yastık yaparak dayandığı bir sırada kendisine (Kureyş müşriklerinin işkencelerinden) şikâyet ettik ve,

“(Ya Resûlullah!) Bizim için Allah’tan zafer dileyemez misin? (Bunları zulmünden) kurtulmamız için Allah’a dua edemez misiniz”, dedik.

Resûlullah (s.a.v.), (yüzü öfkeden kıpkırmızı olduğu halde hemen oturdu ve) şöyle buyurdu:

“Sizden önceki ümmetler içinde öyle (mümin) kişiler bulunmuştur ki, müşrikler tarafından onun için yerde çukur kazılır, o kişi bu çukur (başı meydanda kalacak şekilde) gömülürdü. Daha sonra büyük bir testere getirilir ve başı üzerine konulur ve ikiye bölünürdü (fakat)bu onu dininden döndürmezdi. (Başka birinin) demir taraklar ile etinin altındaki kemiği ve siniri taranırdı da bu işkence o kişiyi dininden döndürmezdi. Vallahi, Allah bu İslâm dinini şüphesiz kemale erdirecektir. Öyle ki, bir süvari (tek başına)

¹⁰⁵ Hûd, 11/120

¹⁰⁶ Ebû Dâvûd, "İlim", 11.

¹⁰⁷ Ahmed b. Hânel, *el-Müsned*, 4/378.

San'a'dan Hadramut'a kadar sağ salim gidecek. Allah'tan başka hiçbir Şeyden korkmayacak ya da koyunları üzerine (saldırma tehlikesinden dolayı) kurttan korkacak. Fakat sizler acele ediyorsunuz (sabırsızlık gösteriyorsunuz.)"¹⁰⁸

Kıssa bize zor durumda olan sahabilerin gördükleri işkenceleri anlatıyor. Bu işkencelerden bunalan sahabilerin bir medet umma düşüncesi ile Allah Resûlü'ne yaptıkları zelzelesi ve bunun neticesinde Allah Resûlü'nün daha ağırlarını geğmiş ümmetler çekti diyerek sahabeyi kıssa anlatma metodu ile eğitiyor. Onların dayanma güçlerinin artmasına vesile oluyor.¹⁰⁹

2.3.3. Kediye Eziyet Eden Kadının Cezasını Anlatması

Abdullah b. Ömer'den nakledilen bir rivayette:

“Resûlullah şöyle buyurmuştur.: *'Bir kadın aç ölünceye kadar hapsettiği bir kedi sebebiyle azap edildi ve bu nedenle cehenneme girdi.'* Devamında şöyle buyurdu: *'Akabinde bu kadına şöyle dedi:*

-Sen bu kediye hapsettiğin zaman onu yedirmedin, içirmedin, yerin böceklerinden yemesi için salıvermedin.'"¹¹⁰

Günümüz de insan hakları gibi hayvan haklarından bahsedilen bir döneme gelinmesinin yapı taşlarını Hz. Peygamber (s.a.v.) oluşturmuştur. Bir müslümanın bile isteye hiçbir hayvana zarar vermemesi gerektiğini verenlerin Allah tarafından en ağır şekilde hesap sorulacağını kıssa anlatım metodu ile en güzel şekilde sahabeye öğretmiştir.

Kıssayı dinleyenler canlılara eziyet etmenin ne denli kötü davranış olduğunu iliklerine kadar hissetmişler anlamışlardır. Canlılara zarar vermek merhametten yoksun kalbi katılaşmış insanların yapacağı bir davranıştır. Allah'ın merhametten yoksun kimseleri mutlaka cezalandıracağını bu kıssadan öğrenmiş bulunmaktalar.¹¹¹

2.3.4. Köpeğe İyilik Yapanın Affedilme Kıssası

Ebû Hüreyre'den nakledilen bir rivayette:

Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur:

¹⁰⁸ Buhâri, "Menâkıb", 25.

¹⁰⁹ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 148.

¹¹⁰ Buhâri, "Müsâkât", 9.

¹¹¹ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 151.

“Fahişe bir kadın mağfirete uğramıştır: şöyle ki: günün birinde o fahişe kadın bir kuyu başında köpeğe rastladı, köpek susuzluktan dilini sarkıtıyordu.” Resûlullah sözlerine şöyle devam etti:

“Susuzluk nedeniyle hayatta kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalan köpek için kadın, acil bir çözüm arayarak ayakkabısını çıkardı ve başını sıkamak suretiyle sıkıca bağlayarak bu şekilde kuyuya sarkıttı. Ardından, kuyudan su çekerek o köpek için su sağladı. Kadının bu iyiliksever davranışı, ona mağfiret edildi”¹¹²

Bu hadisi bir önceki başlıktaki hadisle değerlendirdiğimizde Nebi Kıssa anlatma yöntemi ile sahabenin kalbine merhamet duygusunu yerleştirdiğine şahit oluyoruz. Hayvana eziyet eden birinin cezalandırılacağı, koruyup kollayacak olanlarının ise ecir kazanacağı belirtilmiştir.¹¹³

2.4. Soru Cevap Metodu

Soru-cevap metodu, bir öğretmenin konuyla ilgili hazırladığı soruları öğrencilere yönlendirerek, bu sorulara verdikleri cevapları değerlendirerek öğretim sağlama yöntemidir.¹¹⁴ Soru sormanın çok farklı yöntemleri vardır. Hz. Peygamber bu yöntemleri çok iyi biliyordu. Sahabeyi eğittiği bir diğer metotta soru cevap metodudur. Çeşitli sorular sorarak onların dikkatini çekmiş, daha iyi anlamalarını, ilmi yönden gelişmesine katkı sağlamıştır.

Hz. Peygamberin soru cevap metodunu kullanma yöntemleri şu şekildedir.

2.4.1. Ashab Sormadan Anlatması

Hz. Peygamber (s.a.v.) çoğu zaman ashabı kendisine bir soru yöneltmeden onlara açıklamalarda bulunurdu. Bunu genellikle kimsenin sormaya cesaret edemediği veya akıl edemediği konularda yapardı.¹¹⁵

Ebû Hûreyre'den gelen bir rivayette: Resûlullah şöyle buyurmuştur:

¹¹² Buhâri, "Bed'ü'l-Halk", 17.

¹¹³ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 151.

¹¹⁴ Sevil Büyükalın Filiz, "Soru-Cevap Yöntemine İlişkin Öğretimin Öğretmenlerin Soru Sorma Düzeyi ve Tekniklerine Etkisi", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/3 (2009), 169.

¹¹⁵ Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, 102.

“Şeytan sizden birine gelir ve ‘şunu kim yarattı?’ diye sorar. Soruların sonunda ‘Rabbini kim yarattı?’ diye sorar. İşte tam burada, kişi hemen Allah’a sığınsın ve (bu düşünceden) vazgeçsin.¹¹⁶

Bazen de öğretmek istediği konuları sorulmadan anlatmasına dair Hz. Enes’den gelen bir rivayette:

“Hz. Peygamber (s.a.v.) güneş zevale erince (evinden)çıktı ve onlara öğle namazını kıldırdı. Selam verince minber de ayağa kalktı ve kıyameti anlattı. Kıyametten önce büyük hadiseler olacağını dile getirten sonra Vallahi, burada durduğum sürece her sorunuzu cevaplandıracağım.”¹¹⁷ buyurdu.

Hadiste Resûlullah (s.a.v.) kıyamet gibi soyut bir kavramın Ashab tarafından daha net anlaşılabilmesi için onların sorup sorabileceği tüm soruları sormuş ve cevaplamıştır. Hadisin devamında Abdullah b. Huzeyfe kıyametle ilgili olmayan başka soru soruyor. (Buhâri, ilim, 29).

2.4.2. Soru Soranın Sorusuna Cevap Vermesi

Hz. Peygamber (s.a.v.) soru soranların sorularına cevap verirdi. Dinin pek çok hükmü, uyulması gereken esasları vardır. Sahabiler bu tarz soruları sormuşlar Resûlullah’da cevaplamış ve onları dinin hükümlerini sorma konusunda teşvik etmiştir.¹¹⁸

Şüphe insanın içini kemiren bir kurt gibidir. Şüpheyi ancak araştırarak ve sorular giderirsin. Sahab-i Kiram karşılaştıkları problemleri şüpheleri çözmek, cevabını öğrenmek için sorular sormuşlardır. Sordukça aldıkları cevaplar neticesinde imanları artmıştır. Hz. Peygamber her soru soranın sorusunu cevaplıyor ve gönüllerini hoşnut ediyordu.¹¹⁹

2.4.3. Soru Soranın Sorusundan Fazlasıyla Cevap Vermesi

Hz. Peygamber (s.a.v.) bazen sorulan sorudan daha fazlasını cevap olarak veriyordu. O öğrenilmesi gerekli gördüğü konuları öğretir, eğitim için münasip durumlar

¹¹⁶ Muslim, "İman", 154.

¹¹⁷ Buhâri, "İlim", 187.

¹¹⁸ Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, 108.

¹¹⁹ Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, 109.

fark ettiğinde bunları fırsata çevirerek her şartta ve ortamda sahabilerin eğitimini devam ettirirdi.¹²⁰

Ebû Hureyre'de gelen bir rivayette:

“Ben-i Mudlic'den bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v.) sordu. ‘Ya Resûlullah! Biz deniz yolculuğuna çıkıyoruz. Yanımıza da içecek olarak su alıyoruz. Bu suyla abdest alacak olsak susarız. Deniz suyuyla abdest alabilir miyiz?’ Resûlullah şöyle buyurdular: ‘Denizin suyu temiz, ölüsü helaldir.’”¹²¹

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber'e sorulan deniz suyu ile abdest almanın hükmünü Allah Resûlü cevaplamış ve denizden aldıklarının da helal olduğunu söylemiştir. Nebi sorulan soruya ihtiyaçları olabilecek bir bilgi daha sunmuştur.¹²²

2.4.4. Soru Soranın Sorunu Başka Bir Yöne Çekmesi

Hz. Peygamber (s.a.v.) bazen soru soranın sorusuna cevap vermezdi. Soru soranın ihtiyacına göre cevaplamıştır.

Enes b. Malik'den rivayette:

“Bir adam Resûlullah'a sordu: ‘Ya Resûlullah! Kıyamet ne zaman?’ Hz. Peygamber (s.a.v.) ‘Onun için ne hazırladın?’ diyerek sorusuna soruyla karşılık verdi. Adam, ‘Kıyamet için fazla namaz, oruç ve sadaka hazırlayamadım, ancak Allah ve Resûlü'nü seviyorum’ dedi. Resûlullah (s.a.v.) ona ‘Sevdiklerinle beraber olacaksın’ buyurdu.”

Hz. Peygamber (s.a.v.) sahabinin sorduğu soruya cevaben kıyametin zamanı bilmek değil, kıyamet için bir şeyler hazırlamak önemli olduğunu sahabilere öğretmiştir.

2.5. Tedricilik Metodu

Tedricilik metodu; verilmek istenilen bilginin toptan değil peyderpey vermek demektir. Muhatabın seviyesine, zamanın şartlarına ve ihtiyaçlarına göre karşdakine bu bilgileri aktarmaktır. Bu metot günümüz eğitim sisteminde en sık kullanılmakta olan metottur. Bu metodun iyi sonuçlar vermesi için mutlaka zamana ihtiyaç vardır.¹²³

¹²⁰ Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, 125.

¹²¹ Ebû ‘Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî Mâlik b. Enes, *el-Muvaţţâ*, thk. Muḥammed Muşţafâ el-‘A‘zamî (Abu Dabi: Muessesetu Zâyid b Sultân, 1425/2004), "Tahâre", 12.

¹²² Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, 113.

¹²³ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 229.

İbn Hacer Askalâni Fethu'l-Bari eserinde “tedric kavramını şöyle ifade etmektedir. “bir şeyden başka bir şeye zamanlamaya riayet ederek nakletmek.”¹²⁴

Tedricilik metodu eğitimde en önemli metotlardan birisidir. Nitekim Allah, Nebisini bu metot üzerine eğitmiştir.¹²⁵ Yine insanlara bu yöntemle emir ve yasaklarını belirlemiştir.

Hz. Peygamber bizatihi Rahman'dan öğrendiği bu metodu, Sahabe efendilerimizin eğitiminde kullanmıştır. Onun kullandığı Tedricilik Metodu şu şekildedir.

2.5.1. Mevzuya Önemli Olandan Başlaması

Tedricilik metodunu uygularken yapılması gereken ilk durum, anlatılacak olan konunun, mevzunun ilk önce en önemlisinden başlamaktır. Konu en önemli olandan başlanmalı ve başlanılan konu anlaşılmadan başka bir konuya geçilmemelidir.¹²⁶

Hz. Peygamber (s.a.v.) önemli gördüğü konuları anlatmada öncelik vermiş. Anlattığı şeyler idrak edildiğine kanaat getirmişse diğer önemli konuları anlamaya devam etmiştir.¹²⁷

Ebû Abdurrahman es-Sulemi el- Mukrî rivayette:

“Hz. Peygamber'in ashabından bir sahabi, bize şöyle aktardı: Resûlullah (s.a.v.), bize 10 ayet öğretirdi. Bu ayetlerin içerdiği bilgileri ve öğretileri öğrenmeden diğer 10 ayete geçmezdik.”¹²⁸

Bu hadisten anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber sahabilere önemli gördüğü konular üzerine onlara belirli oranda ayetler tahsis etmiş ve bu ayetlerle amel edip imanları arttığında diğer ayetleri vermiştir. İşte tedrici metodun en güzel örneklerinden birisi.¹²⁹

2.5.2. Kolaydan Zora Doğru Öğretmesi

Bir okul düşünün, okula yeni başlayan bir öğrenciye matematiğin en ağır konularını anlatıyor, okuma yazma bilmeyen bir öğrenciye en ağır romanları okumasını tavsiye ediyor. Böyle bir durum akla mantığa aykırıdır. Matematikte ilk önce sayılar öğrenilir,

¹²⁴ İbn Hacer el- 'Askalâni, *Fethu 'l-Bârî Şerhu Şaḥîḥ el-Buhâri*, 1/116.

¹²⁵ el-İsrâ 17/106

¹²⁶ Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, 171.

¹²⁷ Demirtaş, *Allah Resûlü'nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*, 231.

¹²⁸ Ahmed b. Hânel, *el-Müsned*, 4/248.

¹²⁹ Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, 66.

toplama çıkartma... Türkçede harfler, harflerin sesleri, birleşimi, hece, kelime... İşte Hz. Peygamber'de Tebliğ vazifesini yaparken kolaydan zora doğru öğretmiştir. Kişilerin farklılıklarını göz önünde bulundurmuş onların ihtiyaçlarına göre kolaylaştırmıştır.¹³⁰

İslam dininde bu temeller üzerine inşa edilmiştir. İlk önce bedensel ve mali külfet gerektirmeyen iman esasları, sonra namaz, daha sonra zekat, oruç ve hac ibadetleri emredilmiştir.¹³¹ Yine içkinin yasaklanmasında tedrici metotta eğitimi görüyoruz. Sırasıyla (Nahl 67, Bakara 219, Nisa 43, Maide 90).

Abdullah b. Abbas'tan gelen bir rivayette:

Resûlullah (s.a.v.) Yemen'e vali tayin ettiği Muaz b.Cebel'e şunları söylemiştir.

*“Sen, Kitap Ehli olan bir topluluğa gidiyorsun. Onları, yalnızca Allah'ın bir olduğuna ve Muhammed'in O'nun peygamberi olduğuna şahadet etmeye davet et. Eğer bunu kabul ederlerse, Allah'ın her gün ve gece kılınan beş vakit namazı onlara farz kıldığını söyle. Eğer bunu da kabul ederlerse, Allah'ın zenginlerden alınıp fakirlere dağıtılması şartıyla mallarından sadaka (zekat) vermeyi farz kıldığını belirt. Ancak şunu aklında bulundur: Kabullendiklerinde, onların mallarından en iyilerini almak bir hakkın değildir. Bir de, mazlumun bedduasından kaçın! Çünkü mazlumla Allah arasında hiçbir perde bulunmaz.”*¹³²

Hadis'te Hz. Peygamber Muâz b. Cebel'e yapmış olduğu nasihatte orda ki toplumu tercihlik yöntemi ile kolaydan zora doğru İslam davet etmesi gerektiğini öğretiyor. İlk önce Allah'a ve Nebisine iman sonra maddi külfet gerektirmeyen namaz ibadeti daha sonra zekât ibadeti üzerlerine sorumluk tedricen yükleniyor.

¹³⁰ Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, 70.

¹³¹ Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, 169.

¹³² Buhâri, "Zekat", 1.

SONUÇ

Günümüzün en büyük problemlerinden birisi hiç kuşkusuz yıllarca eğitim alan insanların eğitilememesidir. Bunun birçok nedeni olmakla beraber en önemli nedeni, insanlar eğitimi sadece okullarda alınabilecek bir şey gözüyle bakıyor olmalarıdır. Hal böyle olunca farklı durumlarda farklı şekillerde davranan insanlar ortaya çıkmaktadır. Bu durumu değiştirmek için Hz. Peygamberin sünnetine uygun bir hayat sürdürmektir. Çünkü O eğitimini ilahi kaynaktan aldı ve aldığı eğitim neticesinde insanlara örnek yaşantısıyla iyi bir insan nasıl olur rol model olarak gösterdi. Bu çalışma da Hz. Peygamber'in insanları nasıl eğittiği ve bu eğitim sürecinde uyguladığı eğitim-öğretim metotlarını incelenmiştir. Bu çalışmadan çıkan sonuçlar şunlardır.

Hz. Peygamber'in hayatı incelendiğinde, Onun yaşantısı her alanda insanlara örnek nitelik taşımaktadır. Eğitimde bu alanlardan birisidir. Okuma yazma bilmeyen bir insan topluma eşitlik, adalet, hürriyet gibi kavramları öğretmiştir. Üstünlüğü takvada olduğunu her yer de haykırmış ve düstur üzerine yaşamıştır.

Günümüz eğitimcilerin en büyük handikabı yaşantısı eğitimin bir parçası olmamasıdır. Yani rol model olmadan birtakım bilgileri karşısındaki çocuklara ve gençlere geçirmeye çalışmaktadır. Bu da tesir bakımından etkisiz kalınmasına sebebiyet veriyor. Hz. Peygamber en iyi rol modeldi. Sözünün eriydi, kendisine "emin" lakabı takılmış birisiydi.

Günümüzde öğretim metotları okullarda dört duvar arasında verilmeye çalışılmaktadır. Resûlullah (s.a.v.) mescitte, çarşıda, yolculukta, dinlenirken, deve üstünde giderken, her yer de her şartta eğitime önem vermiş, Mescide gittiğinde ilk vardığı yer Ashâb'ı Suffe olmuştur.

Sonuç olarak yapılan bu çalışma, Hz. Peygamber gibi hayatın her alanında eğitimin mümkün olduğunu bilip örnek teşkil etmesi temenni edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Ebû ‘Abdullâh Ahmed b. Muḥammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Ahmed Muḥammed Şâkir. 8 Cilt. Kahire: Dâru’l-Ḥadîs, 1416/1995.
- Akyürek, Süleyman. *Din Öğretimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022.
- Algül, Hüseyin. “Mus‘ab b. Umeyr”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/226-227. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Arslan, Ali. “Resülullah (Sav)’ın Anlatım Tarzında Beden Dili Unsurları: Jestler Ve Çizimler”. *Bitlis Eren Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Eylül 2014), 81-92.
- Arslan, Fatma Şükran. *Sünen-i Ebu Davud’un Edeb Bölümünden Hareketle Hz. Peygamberin Karakter Eğitiminde Yer Alan Ahlaki Değerler*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Aslan, Recep. “Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Üslubu ve Anlatım Tarzı”. *İlahiyat Akademi* 14 (Aralık 2021), 219-236.
- Aydın, Mehmet Zeki. *Din Öğretiminde Yöntemler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022.
- Aydınlı, Abdullah. “İbn Ümmü Mektûm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/434-435. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Baktır, Mustafa. “Suffe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/469-470. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Barutçugil, İsmet. *Eğiticinin Eğitimi / Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 2002.
- Bayraktar, Mehmet Faruk. *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2023.
- Beydoğan, Hacı Ömer. “Öğretmenlerin Yazılı Anlatıma İlişkin Geliştirdikleri Düşünce ve Eğilimler”. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13/2 (2012), 177-204.
- Bozkurt, Nebi. “Oyun”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/15-16. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Buhâri, Ebû ‘Abdullâh Muḥammed b. İsmâ‘il b. İbrâhîm el-Buhâri el-. *Şaḥîhu’l-Buhâri*. thk. Muştafa Dîb el-Buğâ. 7 Cilt. Dımaşk: Dâru İbn Keşîr; Dâru’l-Yemâme, 5. Basım, 1414/1993.
- Büyükalan Filiz, Sevil. “Soru-Cevap Yöntemine İlişkin Öğretimin Öğretmenlerin Soru Sorma Düzeyi ve Tekniklerine Etkisi”. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi* 1/3 (2009).
- Demirtaş, Suat. *Allah Resûlü’nün Gençleri Eğitim Yöntemleri*. İstanbul: Nizamiye Akademi, 2. baskı., 2022.
- Ebû Dâvûd, Suleymân b. el-Eş‘aş es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Muḥammed Muḥyiddîn ‘Abdulḥamîd. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu’l-‘Aşriyye, ts.
- Ebû Gudde, Abdulfettâh. *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*. çev. Enbiya Yıldırım. Ankara: OTTO, 3.baskı., 2018.
- Gömleksiz, Mehmet Nuri. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Elazığ: Asos Yayınevi, 2020.
- Gözütok, Şakir. *Hiz. Peygamber’in Hadislerinde Eğitim Metotları*. İstanbul, Ensar Neşriyat., 2016.
- Gürel, Ramazan. “Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Eğitim-Öğretim Modelinde Belli Başlı İlke Ve Metotlar”. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi* 1/2 (2015), 115-134.

- Güven, Meral. *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme-Öğrenme Süreci*. ed. Bilal Duman. Ankara: Anı Yayıncılık, 2015.
- Hâkim, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Abdullâh en-Nisâbüri el-. *el-Mustedrek âle's-Sahîhayn*. thk. Muştafâ 'Abdulâdir 'Atâ. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1411/1990.
- İbn Hacer el-'Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed el-'Askalânî. *Fethu'l-Bârî Şerhu Şahîh el-Buhâri*. thk. Muhibbuddîn el-Ĥatîb. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379/1959.
- Kandemir, M. Yaşar. "Cevâmiu'l-Kelim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/440. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Kandemir, M. Yaşar. "el-Câmiu's-Sahîh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/114-123. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Kandemir, M. Yaşar. "el-Câmiu's-Sahîh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/124-129. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Mâlik b. Enes, Ebû 'Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî. *el-Muvaţţâ'*. thk. Muhammed Muştafâ el-'A'zamî. 8 Cilt. Abu Dabi: Muessesetu Zâyid b Sultân, 1425/2004.
- Muslim, Ebü'l-Hasen Muslim b. el-Ĥaccâc el-Ĥuşeyrî en-Nisâbüri. *Şahîhu Muslim*. thk. Muhammed Fuâd 'Abdulbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 1374/1955.
- Öcal, Mustafa. *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Özbek, Abdullah. *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*. Konya: Esra Yayınları, ts.
- Özdemir, Veysel. *Hz. Muhammed'in Örnek Liderliği*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2014.
- Şengül, İdris. "Kıssa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/498-501. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Taşkaya, Serdarhan Musa. "Nitelikli Bir Öğretimde Bulunması Gereken Özelliklerin Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre İncelenmesi". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/33 (01 Aralık 2012), 283-298.
- Tirmizî, Ebû 'İsâ Muhammed b. 'İsâ et-. *es-Sunen*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1998.
- Tirmizî, Ebû 'İsâ Muhammed b. 'İsâ et-. *eş-Şemâ'ilu'l-Muhammediyye*. Beyrut: y.y., ts.
- Vatandaş, Celaleddin. *Hz. Muhammed'in hayatı ve İslam daveti*. 2 Cilt. İstanbul: Pınar Yayınları, Beşinci basım., 2009.
- Yazıcı, Hüseyin. "Hikâye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/479-485. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Yıldırım, Suat. "Kur'an-ı Kerim'de Kıssalar". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (Haziran 1979), 37-63.